

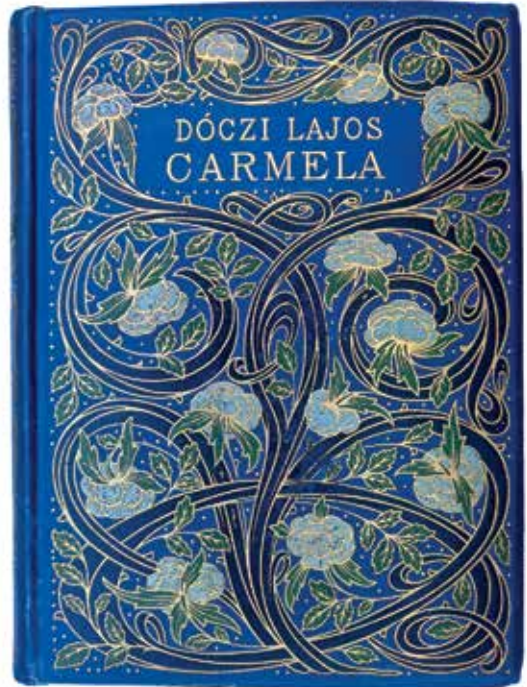
A Gottermayer-centenárium és az Iparművészeti Múzeum Könyvtára

Prékopa Ágnes művészettörténész

Június 21-én emlékeztünk a magyar könyvkötőipar legendás mesterére, Gottermayer Nándorra, aki 1852. február 14-én született és 1924. június 21-én hunyt el. Halálának centenáriuma alkalomból nemcsak az ő munkásságát szükséges legalább röviden méltatni, hanem a művészi könyvkötés műfajának jelentőségéről, hazai történetéről is szólni kell.

A könyv nem csupán tartalom, hanem az azt hordozó tárgy is, amelyet a tipográfia és a grafikai terv tesz műalkotássá. Unikális műtárgy leginkább akkor lehet belőle, ha egyedi kézműves kötést kap. Sajnálatos módon hazánkban mostanára alig mutatkozik érdeklődés a művészi könyvkötés műfaja iránt. Még kevesebben tartják számon művészeti produktumként a kiadói könyvkötéseket, amelyek között kimagasló esztétikai értéket képviselő példák is akadnak szép számmal – és fennmaradnak egészen addig, amíg csak egyvalaki is megőrzi belőlük legalább egyetlen példányt. A Gottermayer-jubileum arra is emlékeztet bennünket, mi minden veszett el a könyvkultúrából az elmúlt évszázad során, és hogy most már a huszonnegyedik órában járunk: a 20. században kiadott könyvek legnagyobb része papírhulladékként, vagy jobb esetben könyves kocsin végzi, holott nemcsak a tartalmuk, hanem a fizikai megjelenésük miatt is értékes kötetek vannak közöttük. Aki időnként kikutat magának a kocsikról néhány szép darabot, előbb-utóbb biztosan a tulajdonosa lesz egy vagy több Gottermayer-kötésű könyvnek is. Ez a leletmentés pedig a leletmentőnek kedvez a leginkább: más műfajok legnevesebb művelőitől nem ilyen egyszerű műtárgyat vásárolni.

Gottermayer Nándor neve ugyanis fogalom, és az maradt még száz évvel a mester halála után is. Ha híres könyvkötőt kell említeni, akkor minden bizonnyal őt nevezik meg a legtöbben. Az ő emblematisz személye képviseli – gyakorlatilag egyedül – a magyar kultúrtörténet számá-

Dóczi Lajos munkáinak második kiadásához Gottermayer Nándor könyvkötészete készített szecessziós díszkötést. Dóczi Lajos: Carmela. Kis Murányvár. Pensum. Dóczi Lajos munkái IV. Budapest, Lampel (Wodianer és Fiai), é. n. [1904].

ra azt a mesterséget, amely az ő korában már valójában kettő volt: egyrészt a sok évszázados hagyományt folytató kézműves könyvkötészet, másrészt pedig az úgynevezett kiadói kötések több száz főt foglalkoztató üzemekben zajló előállítás. A két műfaj igen távol áll egymástól; a legnemesebb anyagokból a legnagyobb szakmai felkészültséget igénylő technikákkal könyvművészeti remekeket alkotó kézműves könyvkötők silány és rövid életű ipari terméknek tartották a „gépi” kötések. Ezért is kiemelendő, hogy Gottermayer Nándor Könyvkötői Műintézetében példamutató igényességgel készültek mind

a különleges technikákkal kivitelezett egyedi kézi kötések, mind pedig a „gépi” kötések.

Gottermayer maga is egyszerű könyvkötőként kezdte a pályáját, ám 1879-ben alapított műhelyét a század végére az ország legnagyobb és a legkorszerűbb gépekkel felszerelt könyvkötőüzemévé fejlesztette. A fél évszázadon át működő cég számos hazai és külföldi kiállításon szerzett díjakat, érmeket és más elismeréseket, Gottermayer pedig több hazai szakmai szervezet és zsűri tekintélyes tagjaként vett részt a művészeti élet alakításában.

Sajnos a cég fennállása alatt dolgozó több száz alkalmazottról keveset tudhatunk. A Gottermayer

számára egyedi, illetve kiadói kötések tervező művészek közül csupán néhánynak a neve ismert, például Boros Rudolfé a 19. század utolsó éveiből vagy Leidenfrost Sándoré az 1920-as évek elejéről, a szakmai pályájukat Gottermayer-nél kezdő könyvkötők közül pedig feltétlenül meg kell említeni Galamb Józsefet.

A cég által készített kiadói kötések – a Pallas nagy lexikonától a Magyar Iparművészet folyóirat kötött évfolyamaig – a historizmus és a szecesszió formavilágát ismertették meg a köteteket forgató nagyközönséggel. Ha a legtöbben nem is vettek maguknak szecessziós szobaberendezést, a könyvek miatt azonban mégis otthonosnak

érezhették ezt a stílust, amelyet sok kortársuk még határozottan elutasított.

A Gottermayer-centenárium ünneplésében többféle módon is részt vesz az Iparművészeti Múzeum. Nemcsak azért, mert a könyv muzealizációjának korát éljük, hanem főleg abból az okból, hogy ez a múzeum – az országban egyedülálló módon – a megjelenésük esztétikai értékéért gyűjti a könyveket, emellett pedig az ország legnagyobb iparművészet-történeti szakkönyvtárát is működteti. Múzeumunk sokszorosan beírta magát a hazai könyvtörténetbe, mindenekelőtt az 1882-es könyvkiállítás, a Magyar Bibliofil Társaság létrehozása és kiállításai, valamint a 20. század második felének könyvkötéstörténeti gyűjteményfejlesztése, kutatómunkája és kiállításai révén. A múzeum fennállása óta műtárgyként is gyűjtötte a könyveket, de kevesen tudják, milyen fontos műtárgyakkal gyarapította a kollekción az 1950–1980-as években a könyvkötéskutatás akkori legnevesebb hazai szakembere, Koroknay Éva. Napjainkban a 15. századi óraskönyvtől a kortárs könyvbjektig terjedő könyvművészeti alkotások száma négy és fél ezer.

Koroknay Éva szakmai örökségét visszük tovább a könyvművészeti gyűjtemény további gyarapítása, kutatása és bemutatása során. A népszerű ismeretterjesztéshez az internet nyújtotta lehetőségeket is felhasználjuk, hiszen mostanáig gyűjteményünk több mint 1100 kötetét – köztük számos Gottermayer-kötésű művet – ismertettük meg az érdeklődőkkel könyvtárunk Facebook-oldalának #BibliofilKincsek című sorozatában (<https://www.facebook.com/immkonyvtar>). Az emlékév során havonta jelentkezünk ezen az oldalon Gottermayerhez kapcsolódó tartalommal, múzeumunk *Mesterségkutatás* projektjéhez is kapcsolódva. Június 21-én, a jubileum napján emléksztát szerveztünk Darabos Edit főrestau-

rátor és Hutvágner Zsófia művészettörténész-főmuzeológus vezetésével, felkeresve Gottermayer egykori műhelyeinek helyszíneit, megismerkedve az épületek egyéb történeti érdekességeivel is. (Lásd az írást kísérő fotósorozatot.) Előkészítés alatt áll a Petőfi Irodalmi Múzeummal közösen szervezett őszi Gottermayer-konferencia.

A hazai könyvkötéstörténet dokumentumainak közösségi gyűjtése céljából hoztunk létre a jubileumi év elején egy Facebook-csoportot Magyarországi könyvkötők jelzései címmel, ahol mostanára már a Gottermayer cég többféle jelzése is tanulmányozható: <https://www.facebook.com/groups/1597689727631446>.

A Gottermayer-év egyik legfontosabb feladata, hogy ráirányítsa az érdeklődést a könyvkötés iparművészet-történeti jelentőségére, hogy Gottermayer mellett más könyvkötők neveit is megismerje a művészetkedvelő nagyközönség. Egy másik, különösképpen aktuális feladat, hogy a Gottermayer cég legmagasabb minőséget képviselő kiadói kötéseit példának tekintve, felhívjuk a figyelmet a hazai kiadói kötések eltűnőben lévő, méltatlanul alulbecsült, de művészeti és történeti értéket egyaránt hordozó műfajára: ezek a kötetek az idő múlásával egyre különlegesebb és ritkább gyűjtői darabokká válnak – ha fennmaradnak, mert megőriztük őket.

